

Oponentský posudek na práci Denise Katsarose „Ideologie a psychoanalýza v kontextu post- strukturalisticky orientované politické teorie“

Práce má za úkol obhájit tezi, že laclauovská politická teorie, věrná dílu svého otce-zakladatele, musí chápat Lacanovu psychoanalýzu jako svůj hlavní konstitutivní zdroj. Za účelem doložení této teze autor rekapituluje základní prvky Lacanova učení o symbolickém řádu jako vytvářejícím a zároveň (vždy jen částečně) doplňujícím prázdno po symbiotické dyádě matky a dítěte a pak ukazuje, jak je toto učení inkorporováno do Laclauovy teorie hegemonie a populismu i Žižekovy a Althusserovy teorie ideologie. Autor přitom na jedné straně zdůrazňuje blízkost a kontinuitu Žižekova a Laclauova myšlení, na straně druhé pak césuru mezi nimi a strukturalismem Louise Althussera. Oba body jsou delikátní, uvážíme-li explicitní rozchod Žižeka s Laclauem, jenž byl mimo jiné podepřen Žižekovým odmítnutím poststrukturalismu.

Autor dokládá značný teoretický překryv mezi oběma pozicemi, ignoruje však rozdíl v jejich celkovém směřování. Zmiňuje vzrůstající důležitost Lacana pro Laclaua v myšlenkovém pohybu od *Hegemonie a socialistické strategie* k *O populistickém rozumu*, nebere však v úvahu, že korelací tohoto pohybu byl Laclauův posun od výslovně levicové, tj. kritické a emancipační, teorie k teorii, která - mimo jiné s poukazem k perónismu - vypracovává populismus

jako pozici *mimo* levici a pravici. Naproti tomu Žižek nikdy neopustil emancipační nasazení, což ve vztahu k Lacanovi znamená, že musel dialekticky rozehrávat jeho antropologický pesimismus proti němu samému. A to tím spíše, že u Lacana bylo explicitním doplňkem tohoto pesimismu politické reakcionářství. Traduje se, že Lacanovou odpovědí na masy studentů v pařížských ulicích v květnu 1868 bylo: „*Il leur faut un maître.*“ Ať již se jedná o skutečnou reakci nebo apokryf, je v souladu s Laclauovým důrazem na silného vůdce jako plátno, na něž nejrůznější skupiny mohou projektovat svá fantasmata naplnění a překonání konstitutivního prázdna, na němž spočívá symbolický řád. Katsarosova opakovaná připomínka toho, že hegemonie ustavující alternativní celek se nemůže obejít bez antagonismu vůči arbitrárně vybraným vyloučeným jako zábraně *jouissance* těch, kteří jsou v hegemonickém řetězu ekvivalence zahrnutí, ještě posiluje tento aspekt Laclauova osvojení Lacana. Jsou-li totiž tento řetěz i jeho vyloučení výsledkem rozhodnutí ve schmittovskými silným slova smyslu racionální nepodmíněnosti (což Katsaros opakovaně připomíná), nelze odlišit emancipační od reakčního hnutí: proces ustavování hegemonie, jejího rozpadu (ve chvíli přepnutí univerzálního nároku, jenž rozbije identitu řetězu a antagonismus) a nástupu další hegemonie je pouze věčným návratem téhož. Každý partikulární nárok na univerzalitu je *stejně tak falešný*, neboť neexistuje

hledisko vnější různým nárokům, z nějž by mohl být rozhodnut jejich spor. Ačkoliv ani u Žižeka nemá takové hledisko podobu jedné pozice, přece jen se vtěluje do dialektiky, v níž jsou tyto pozice rozehrávány proti sobě a bez odkazem k němu by ztratila smysl Žižekem stále vzývaná idea revoluce. Žižek je zkrátka, jakkoliv „negativně“ a „dialekticky“, stále univerzalistou, zatímco o pozdním Laclauovi to říci nelze.

Z tohoto hlediska by tedy mezera mezi „strukturalismem“ prvního a „poststrukturalismem“ druhého nebyla tak lehce přemostitelná, jak předpokládá Katsarosův výklad. Dokladem toho je, že Žižek – podobě jako Althusser – používá v *The Sublime Object of Ideology* a dalších pracech pojem ideologie v pejorativním, tj. kritickém smyslu. Asimilace jeho myšlení pod Laclauovo se Katsarosovi podařila jen díky tomu, že tento klíčový rozdíl opomněl a Žižekovy analýzy ideologie zakomponoval do svého pojetí, v němž je „ideologie“ pouze jedním z článků řetězu ekvivalence vedle „symbolična“, „diskurzu“ či „hegemonie“ – tedy nepřekročitelnou podmínkou lidské existence. Otázkou pak je, proč po opuštění emancipační kritiky ideologie (která se opírá o víru ve schopnost odlišit pravý univerzalizmus od falešného) přesto prezentuje svou interpretaci Laclaua jako verzi „kritické“ a „levicové“ teorie a ne jako teorii populismu, která je formulována *mimo* rámec sporu emancipační levice a reakční pravice. Škrtnutím přívlastků, pro něž

v jeho textu nenajdeme jedině opodstatnění, by základní obsahová charakteristika jeho pozice v ničem neztratila na své přesvědčivosti.

Ať již na tuto otázku Katsaros při obhajobě odpoví jakkoliv, jeho práce svědčí o hlubokém průniku do studovaných otázek a schopnosti formulovat originální odpovědi. Proto ji – navzdory neuvěřitelnému množství gramatických chyb (obzvláště „i“/“y“ v minulých časech) - navrhuji hodnotit jako *výbornou*.

Prof. Pavel Barša